

PAUL CELAN. 100 DE ANI DE LA NAȘTERE

Ivan PILCHIN,
șef, Secția activitate editorială, BM

Excelență, stimați prieteni și oaspeți ai Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”.

Celebrarea unui poet înseamnă, fără îndoială, de fiecare dată, și celebrarea poeziei. Iar evenimentul de azi consacrat centenarului lui Paul Celan este un prilej în plus de a celebra poezia de limba germană; în general, forța limbajului poetic modern capabil să asimileze, să comunice și să vindece omul, pe cât aceasta este posibil, de traumele destinului. Căci, așa cum o definea însuși P. Celan, „poezia – ea este unicitate a propriului destin tradusă în limbaj”¹.

Poezia lui Paul Celan este, evident, o poezie a unui supraviețuitor. Născut la Cernăuți, în 1920, într-o familie de evrei vorbitori de limba germană, după 22 iunie 1941, Paul Celan (cu numele său de naștere Paul Antschel) este mobilizat în detașamentele de muncă obligatorie pentru bărbați evrei la Rădăzani, Fălticeni și Tăbărești; părinții săi mor succesiv în lagăre din Transnistria, unde au fost deportați în 1942. Experiența acelor ani a devenit hotărâtoare atât pentru profilul poetic al lui Paul Celan, cât și al întregii generații de poeți care au venit în literatură după 1945.

Celebru a devenit verdictul filozofului german Theodor W. Adorno, precum că „ar fi o barbarie să mai scrii poezie după Auschwitz”² (*Kulturkritik und Gesellschaft*, 1951), având astfel în vedere imposibilitatea de a reveni la vechile valori, imagini tradiționale și limbaj poetic mai mult sau mai puțin echilibrat,

¹ P. Celan, *Răspuns la o anchetă a Librăriei Flinker, Paris (1961)*. În: CELAN, Paul. *Meridianul și alte proze*. Traducere din limba germană și note de Andrei CORBEA. Ediție revăzută. Iași: Polirom, 2020. – p. 48.

² Th.W. Adorno: „[...] nach Auschwitz ein Gedicht zu schreiben, ist barbarisch, und das frißt auch die Erkenntnis an, die ausspricht, warum es unmöglich ward, heute Gedichte zu schreiben“. În: BURDORF, Dieter. *Geschichte der deutschen Lyrik. Einführung und Interpretationen*. Stuttgart: Verlag J.B. Metzler, 2015. – S. 116.

PAUL CELAN

100

UNTER DEN WÖRTERN **PRINTRE CUVINTE**

16 noiembrie, ora 15.00.
Vernisajul expoziției "Paul Celan
100-Printre cuvinte/Unter den Wörtern"
Cuvând de selut, Corina Girja,
director Goethe-Zentrum Chișinău

Incursiune în viața și opera lui Paul Celan
Ivan Pilchin, Secția studii și cercetare,
Biblioteca centrală „B. P. Hașdeu”

19 noiembrie, ora 18.00
Proiecția filmului documentar
„Die Geträumten” ("Cei visați") de
Ruth Beckermann, 90 min. 2016,
Austria.
(germană, subtitrare în limba engleză)

Locația evenimentelor:
Biblioteca „B. P. Hașdeu”,
Bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, 148.

Asociația Culturală Chișinău | Asociația Culturală Chișinău | Institutul Cultural German

ignorând, totodată, experiența șocantă a istoriei. În plus, Th. W. Adorno făcea referință la incapacitatea culturii de a îngloba consecințele barbariei naziste, monstruoșitatea căreia condamnă fie la tăcere, fie la reinventarea limbajului.

Și totuși, cu mult mai înainte să apară majoritatea mărturiilor sau lucrărilor științifice dedicate Holocaustului, poezia lui Paul Celan (pe lângă, de exemplu, cea a lui Nelly Sachs) exprimă tragedia secolului în cel mai expresiv mod. Una dintre cele mai cunoscute poezii în acest sens a devenit *Fuga morții*, în care Paul Celan, prin polifonie simbolistică, dar și prin contrastul sugestiv dintre densitatea

metaforică și muzicalitatea versului cu o temă terifiantă, arată realitatea dintr-un lagăr de concentrare, în care deținuții lipsiți de drepturi se contrapun paznicilor săi: „Negru lapte-al zorilor noi te bem noaptea/ te bem la amiază moartea-i un meșter din Țara Germană/ te bem seara și dimineața noi bem și tot bem/ moartea-i un meșter din Țara Germană ochiul său e albastru-deschis/ te lovește cu glonte de plumb te lovește precis/ un bărbat locuiește în casă de aur al tău păr Margarete/ el și-asmute dulăii pe noi ne dăruie-o groapă-n văzduh/ se joacă cu șerpi și visează moartea-i un meșter din Țara Germană// de aur al tău păr Margarete/ de cenușă-al tău păr Sulamith”³.

Acest poem din volumul *Mac și memorie (Mohn und Gedächtnis)*, 1952, primul volum autorizat al poetului) care l-a consacrat, a devenit un excelent exemplu de căutare și de găsire a

³ P. Celan, *Meridianul. Discurs cu ocazia decernării Premiului „Georg Büchner”*, Darmstadt, la 22 octombrie 1960. În: CELAN, Paul. *Meridianul și alte proze*. Traducere din limba germană și note de Andrei CORBEA. Ediție revăzută. Iași: Polirom, 2020. – pp. 94-95

mijloacelor de exprimare a lucrurilor care par a fi inexprimabile. Poezia aici este o sursă tot atât de importantă pentru salvarea și menținerea integrității individului ca și ideea de „sens” din celebra lucrare a psihologului austriac Viktor Frankl *Omul în căutarea sensului vieții (...trotzdem Ja zum Leben sagen: Ein Psychologe erlebt das Konzentrationslager*, 1946). În plus, spre deosebire de arta cinematografică, de exemplu, poezia sună tot atât de proaspăt și actual chiar și după zeci de ani de la apariția sa, textele lui Paul Celan ajutând cititorului de azi să conștientizeze tragedia omului aflat la limita dintre viață și moarte, oferindu-i mijloace pentru a vorbi despre experiența propriei vieți.

Oricum, ca și contemporanii lui Paul Celan, cititorii de azi pot fi și ei împărțiți în entuziaștii creației sale, dar și, mai ales cu privire la poeziile sale din perioada târzie, în cei care nu-l înțeleg. Explicația constă în caracterul inaccesibil, „sombriu”, „crepuscular”, excesiv ermetic al poeziei sale care, pe lângă trimiteri directe la realitatea istorică și date biografice, mai mult sau mai puțin evidente, devin trăsături caracteristice întregii sale creații.

Totodată, dincolo de închiderea în sine a multor poeme scrise de Paul Celan, acestea, își caută cititorul pentru a dialoga cu el. Dialogismul poeziei și dialogul prin poezie se află, probabil, în centrul poeticii lui Paul Celan, pe care o schițează în *Meridianul. Discurs cu ocazia decernării Premiului „Georg Büchner”, Darmstadt, la 22 octombrie 1960*: „Poemul este singur. Este singur și mereu pe drum. Cine îl scrie îi este însoțitor. [...] Poemul își dorește întâlnirea cu un Altul, el are nevoie de acest Altul, îi este necesar față-n față cu el însuși. Îl caută, i se oferă./ Fiecare lucru, fiecare om reprezintă pentru poemul ce se îndreaptă către Altul o figură a acestei alterități./ Atenția pe care poemul încearcă s-o acorde tuturor celor întâlnite, simțul său mai ascuțit pentru detaliu, pentru contur, pentru structură, pentru culoare, dar și pentru „tresăriri” și „aluzii”, toate acestea nu sunt, cred, realizări ale unui ochi progresând împreună cu aparatele zi de zi tot mai perfecționate, ci constituie mai curând o concentrare ce cumulează memoria tuturor datelor noastre. „Atenția” – îngăduiți-mi să citez aici din eseu lui Walter Benjamin despre Kafka o vorbă despre Malebranche – „atenția este rugăciunea naturală a sufletului”⁴.

⁴ *Ibidem*.

Astăzi, Paul Celan, este considerat unul dintre cei mai importanți poeți europeni ai secolului al XX-lea. Opera sa, alcătuită din volume de poezie (*Mac și memorie*, 1952; *Din prag în prag*, 1955; *Gratii de vorbă*, 1959; *Roza Nimănu*, 1963; *Schimbare de suflu*, 1967; *Ograda timpului*, 1976, postum) și traducere (P. Valéry, R. Char, H. Michaux, E. Cioran, O. Mandelstam, S. Esenin, V. Hlebnikov), a fost comentată de mulți filozofi și filologi contemporani (printre care J. Derrida și H.-G. Gadamer) și recompensată cu premii literare importante (Premiul literar al orașului Bremen, 1958; Premiul Georg Büchner, 1960; nominalizarea la Premiul Nobel pentru Literatură, 1969).

*Discursul de la vernisajul „Paul Celan 100 – Printre cuvinte”,
organizat de Goethe-Zentrum Chișinău în Sala mare
a Bibliotecii Centrale, BM „B.P. Hasdeu”, la 16 noiembrie 2020.*